

BOKELJSKI SVECI I EKUMENIZAM

Pavao Butorac

Stvar je vrlo aktualna. Ne samo radi ekumenističkog pokreta u sebi, koji sada svraća na se pažnju ne samo katoličkog i kršćanskog nego i nekršćanskog svijeta. Možda je interes nekršćanskog svijeta, barem za sada, izvan dohvata religioznog pitanja kao takova, premda mu se ni religiozna nota ne može a priori poricati. Izvan dohvata kršćanske misli daje se tomu pokretu opće unionističko značenje u tome smislu, što se, pod vidom opće kulture, pravom računa, da bi ovaj pokret mogao dati snažan impuls posvuda raširenoj, iako još ne dobro uvriježenoj, težnji, da se približe ljudi i narodi, ne bi li jedni drugima uočili na čelu pečat Božjeg djetinjstva. Pa još kad se tomu pokretu i toj težnji izvan kršćanskog svijeta utisne barem kakav takav religiozni impuls, pa ma bio i zasjenjen, pače i zamagljen, jer svi ljudi nije su u stanju da na jednak način i jednakom snagom dohvate tračak Vječne Istine. Ne idemo li sve to jače ususret eri konačna i univerzalna obuhvatanja (la compréhension universelle)?

Ali je pitanje, koje sam načeo u naslovu, aktualno i za ekumenistički pokret u sebi, ukoliko su naime bokeljski sveci ostvarili u svome duhu ili u svom vanjskom djelu neke značajke, što mogu da doprinesu suvremenom ekumenizmu.

Pri tome je red istaći, da je Boka Kotorska bila kroz vjekove rasadište svetaca. Sjećam se dobro: kad su se otrag mnogo godina odvijale u Kotoru svečanosti u čast blažene Hozane- istakao sam u jednom novinskom članku, da je Boka naša Umbrija, majka naših svetaca. Pokušao sam objasniti tu pojavu, na prvi pogled malko jednostrano, ali u stvari ne. Istakao sam naime prirodnu ljepotu toga kutića neba kao domenu plemenitih i uzvišenih osjećaja. Ako Bokelj iz malena saosjeća sa svojim divnim krajem, komu možda ni u svijetu nema ravna, ako mu se duša saživi s tom ljepotom, tu se pomalo izravnavata teren za jači zahvat milosti, od koje konačno proizlazi svetost i na koju se ona prislanja kao na svoju djelatnu zaštitu i uzvišeni impuls. A nije li takva i talijanska Umbrija? Ali da se pravo razumijemo: istaknuto je, da je svetost plod milosti i da na njoj nalazi svoje žarište. To je naravno, jer svetost, kako ju mi redovito, ali i ispravno, shvaćamo, spada u svrhunaravski, a ne u naravni poredak, pa se ona sredstvima naravnog poretka ne bi mogla nikad dostići. Ova postava naravno ne poriče naravnu dobrotu, koja može biti i velika i plemenita čak i u ljudi, koji ne vjeruju. Konačno svetac se oblikuje i u špilji i na Alvernu, i u tebaidskoj pustoši i u srcu Rima ili Praga, i u afričkoj šumi i na učiteljskoj katedri, i na divnom savinskom brijegu kraj Hercegnovoga (O. Leopold Mandić) i na kotorskoj uzvisini sv. Ivana (bl. Hozana) i u sjeni trogirske katedrale (sv. Ivan biskup, bl. Augustin Kažotić biskup). Htjelo se samo to istaći, da priroda može sjajno raspoložiti dušu za svetačko mišljenje, iako »Duh diše, gdje hoće« (Iv 3,8). Ne izgledaju li prirodna sredstva prama svetosti nešto nalik na gromobran, što povuče blijesak s neba?

Boka je već u srednjem vijeku imala svoje svece (mučenike). Imala ih je na prijelazu iz srednjeg vijeka u novi (bl. Gracija iz Mula kod Kotora, augustinijanac, beatus Gratia a Catharo), na početku novoga doba (bl. Hozana, dominikanka, beata Hosanna a Catharo), imala ih je u minulom vijeku (Ana Marija Marović; u toku je proces za beatifikaciju) i u naše doba (O. Leopold Mandić iz Hercegnovoga, P. Leopoldus a Castronovo, kapucin; u toku je proces za beatifikaciju).

Prema naslovu ovoga članka odabraćemo dva svetačka lika iz Boke, za koja se obično misli, da imaju svoj poseban odnos prema ekumenizmu, premda im današnja forma ekumenizma nije bila poznata, barem ne u svojim novim metodama. To su blažena Hozana (1493—1565) i O. Leopold Mandić (1866—1942). Kako se u godini 1965. ispunja četvrti vijek od Hozanine blažene smrti, pa će se taj spomen posebno proslaviti u Kotoru, to je dalo povoda ovim recima.

Ali treba unijeti i nešto kriticizma u jedno pitanje, koje se dosad stereotipno, da ne rekнем šablonski, tretiralo. Dok je Otac Leopold cijelim svojim životom i tihim radom izgrađen tipičan ekumenistički lik, može li se to kazati o blaženoj Hozani i, ako može, do koje mjere? Ovdje se ne radi o čudesima Oca Leopolda, poznata čudotvorca, čiji se kult brzo raširio ne samo po Italiji i po hrvatskim krajevima, nego i po Evropi i izvan nje. Niti se ovdje radi o vanrednim mističkim pojavama u životu blaženice Hozane. Kakogod te pojave bile i značajne i poučne, mogu i nemati posebne veze s ekumenizmom. Samo se općenito može ustvrditi: mističke su pojave u Hozaninu životu mogle doprinijeti kao u svih pravih mistika ujedinjenju duše s Bogom, pa odatle i jačanju ljubavi za sve ljude, u kojima mistik kao i svaki pravi kršćanin lako uoči trag Božjeg posinaštva. U takvoj se duši i intenzivno i ekstenzivno jača i širi ljubav («Raširite se», 2 Kor, 6, 13), pa i tu ekumenizam dolazi u neku ruku do izraza, ali u najširem i, rekao bih, nevlastitom značenju.

Je li Hozana klasičan ekumenistički lik, kako se to može da uoči u Oca Leopolda? Odgovaram čisto negativno u punu uvjerenju. Obično se naše ekumenističko shvaćanje prislanja na čisto vanjske okolnosti baš kad se radi o životu naše blaženice. Ovdje nije riječ o kultu naše provoslavne braće prema Hozani, a to je zapravo i jedino ozbiljno i stvarno u našem pitanju, ali o tome kasnije. Da li je blaženica crnogorskog ili arbanaškog porijekla? Ima ih, koji tvrde, da je arbanaška. Na značajnom Hozaninu portretu, koji se čuva u moćniku kotorske katedrale, a nastao je malo godina po njezinoj smrti, ne da se ništa zaključiti. To je tipična ljepota crnogorskog i arbanaškog krša. Samo je začudo, da se onakva svježina u izrazu očiju i lica mogla očuvati pod korovom vrlo teškog Hozanina pokorništa. To se, psihološki, ipak dade objasniti: oštra tjelesna i duboka duhovna samozataja kadikad potenciraju svježinu tjelesne strukture, koju se samozatajom spiritualizira i stanjuje u organizmu pritisak materije. Nego, da li je Hozana crnogorskog ili arbanaškog podrijetla, to u konkretnom slučaju ne znači ništa za ekumenizam, jer je katolički arbanaški sjever imao redovito veze s krajem, gdje se blaženica rodila, a opet je povijesno utvrđeno, na osnovu rimskih isprava u prvome redu, da je Crna Gora sve do u drugu polovicu 17. vijeka u većini bila katolička.

Ova je zadnja okolnost vrlo simptomatična i za drugo pitanje: da li je Hozana rođena i od malih nogu podignuta u katoličkoj sredini ili u pravoslavnoj? Dosad se mislilo, da je Hozana rođena i u djetinjstvu odgojena u pravoslavnoj sredini i da je u Kotoru kao služavka prešla u katolicizam. Svakako, i u pretpostavci da je to tako, taj se prijelaz ne smije uzeti kao neka formalna procedura ili postupak. Hozana je naprosto prešla u katoličku sredinu i nastavila živjeti svojim jednostavnim životom, združena s Bogom i revna u vršenju svojih dnevnih dužnosti. Zar je nevino pastirče i priprosta služavka mogla imati smisla za neku vjersku ili konfesijsku diskriminaciju? Bila je u dobroj, pače u najboljoj vjeri, kako je pisac ovih redaka u svom dugom svećeničkom iskustvu mogao konstatirati u premnogih pravoslavaca, osobito onih što ne dolaze u dodir sa gradskim lukavstvom. Hozana nije osjetila senzaciju formalna prijelaza, nego se sasvim prirodno i neprisiljeno saživila s katoličkim duhom u svome shvaćanju i u svojim odnosima s okolinom. Kotorski kanonik Niko Luković priprema drugu biografiju blaženice, kritičniju od prve. Nadam se, da će se time osvijetliti ovo važno i zanimljivo pitanje, da li se Hozana u svom ranom djetinjstvu odnjihala u pravoslavnoj sredini ili je bila katolikinja oduvijek.

Svakako, makar se te vanjske okolnosti i ne mogle uzeti u obzir za ekumenizam, ima nešto u naše blaženice upadno, zanimljivo, stvarno i djelotvorno, a to je kult, koji se njoj iskazuje u Kotoru od njezine smrti do danas od strane pravoslavne braće iz Boke i okoline, a posebno od strane Crnogoraca, koji ju smatraju svojom. Značajno je i poučno, kako ovaj jednostavni svijet, koji i inače u svom užem krugu nije bez svetaca (na prvom mjestu metropolit sv. Vasilije Ostroški, unijat), ima skoro instinktivno visok pojam o svetosti. Ponose se svojom blaženicom, odabranim cvijetom svoga krša, jer svetačka veličina duševnog herojstva nadilazi svaku drugu. Pa kako i ne bi, kad u Hozaninoj pokorničkoj tvrdini odsijeva nesalomljiva tvrdina crnogorskog kraja i kad se vjekovna epopeja muke i borbe sintetizirala u neku ruku, u uzvišenu svrhunaravskom okviru, u njezinu patničkom duhu i isposničkom značaju? Crnogorci dolaze pred Hozaninu kotorsku raku i odlaze utješeni i smireni. Pale svijeće, da posvjedoče svoju vjeru i nadu, kako i u njihovim srcima tinja taj besmrtni žižak vjerovanja, a počesto razbukti i u živ plamen odanosti Božjoj stvari i duhovnim vrednotama, na kojima su se ogrijali svi i odnjihali geniji. A genijalnosti ima i u onih velikana duha, koji nijesu nikad napisali nijednog retka, ali su u svom impulsu k svrhunaravskoj veličini raskinuli sve, što je moglo da zamagli njihov herojski uspon k Vječnoj Ljubavi. Crnogorci prilazu zavjete svetici i daju prinositi njoj u čast svetu žrtvu, i to ovdje u Kotoru, trajno kroz vjekove. Jesu li oni time prejudicirali zaključcima drugog ekumenskog vatikanskog sabora ili su ih nesvijesno naslutili? Nije li ovaj zamah crnogorske vjere i nade u blaženičin zagovor s katoličkom susretljivošću s druge strane oblikovao jedno pravo, iskreno, čisto naravno i neprisiljeno ekumenističko raspoloženje i zatišje bez diskriminatorskih finesa i teoloških diskusija? Kad bi evropski Zapad i američko kopno i koncilski Oci, pogotovu oni, što posvetiše svoj um i svoje srce ekumenističkoj ideji, znali za ekumenističku oazu pod Lovćenom, ne sumnjam, da bi ostali osupnuti pred pojavom, koja uglavnom kod njih spada u pia desideria, pa bi se besumnje poslužili svim suvremenim saobraćajnim pomagalima, da joj dadu i prošire publicitet. Ekumenistički je momenat u

odnosu sa blaženom Hozanom uočio i papa Pijo XI, koji ju je ubrojio u blažene, pa ga je to posebno zanimalo.

Drukčije stoji ekumenistički momenat u životu i radu Oca Leopolda Mandića. Tu je sve prožeto ekumenističkim težnjama. Ne smeta, da Ccu Leopoldu nijesu bile poznate danas aktuelne forme ekumenizma ili barem da te forme nijesu njega zanimala, kako nas zanimaju danas, premda Otac Leopold nije živio daleko od nas (otrag tri decenija). Nije mnogo do forme, nego do ideje, a on je svoju skromnu ispovjedaonicu, gdje je po snazi Božje milosti izveo čuda u dušama, posvetio toj ideji. Govori se danas mnogo o potrebi i koristi dijaloga sa rastavljenom braćom. I u Oca je Leopolda postojao neki dijalog, ali ne dijalog prolazne riječi, nego dijalog molitve Vječnoj Riječi, koja je došla na svijet, da svi budu jedno, dialog ljubavi za rastavljenu braću, koja za taj dialog nijesu znala, osim ako kogod od njih nije nesvjesno osjetio na sebi neki učinak saosjećanja kao plod molitve i žrtve jedne svete duše. Kad je riječ o ekumenskoj djelatnosti, onda nije sumnje da svetačka žrtva otvara vrata Božjega Srca i da nečujno-milost obično tako djeluje-pribire rastavljene ljude oko toga nebeskog žarišta ljubavi. Nije lako naći slučaj, da jedan intelektualac, pa ma bjo i svećenik, posvećuje, i to u obliku žrtve koja zaboravlja na sebe i posve odnemačuje svoje ja, svaki titraj svoje duše orijentalnim disidentima. Pogotovu je ne samo rijedak, nego je upravo originalan način, kako je Otac Leopold proveo u svome životu ovaj ekumenistički zamah, kakvu mu je formu pronašao i kako je ostao dosljedan svome shvaćanju i svome osjećanju u tome pitanju. Uostalom originalnost je u nekim nijansama duhovnog razvitka i duhovne djelatnosti plod milosna utjecaja. Kad Otac Leopold radi osjetljiva zdravlja nije mogao da se posveti ekumenizmu riječi među balkanskim pravoslavicima, posvetio se ispovjednom zatišju žrtvujući kroz nekoliko decenija po cijele dane otajnom životu duša, što su tražile smirenje na Božjem Srcu. Samo svećenik, koji već koju godinu vrši apostolat ispovjedaonice, može da pravo shvati težinu i uzvišenost ove žrtve. Tu se ništa ne vidi, tu se ništa ne čuje, tu nema ni traga bljeska pred svijetom. Tu svećenik pokopa u svoju savjest najkompliciranije niti zločinačkih pothvata, i trpi silno, i ne može potražiti utjehu prijateljstva ili dobra savjeta nego samo u šturim općim potezima, da ne bi prokazao tajne zločina. Preteška žrtva Oca Leopolda, junaka ispovjedaonice, koju je on jednim herojskim zamahom samozataje jednom zauvijek prinio pred Beskrajno Milosrđe za ujedinjenje rastavljene braće s Istoka, vinula se nebu kao silan plamen žrtvene ljubavi. Božji su ga anđeli sasuli na zemlju, da se ne ugasi u plemenitim dušama, kad su ga i oni i Otac Leopold zacrpili na Srcu Božjega Jagnjeta, koje je došlo na zemlju, da ubaci plamen, pa što bi i moglo htjeti drugo nego da se razbukti (Lk, 12,49). U divnoj latinskoj molitvi, koju može svaka kršćanska duša prinijeti pred Srce Božje, ali svećenička u prvo me redu, a njome čovjek žrtvuje svu svoju slobodu »Suscipe Domine, universam meam libertatem — Primi, Gospodine, svu moju slobodu«, sintetizirana je sva uzvišenost Leopoldove žrtve. Jer, što može biti teže čovjeku slobodaru negoli je odreka od vlastitoga ja, kakvu je decenijama kroz cijele dane provodio Otac Leopold u ispovjedaonici? A to sve za ekumenizam, za ujedinjenje istočne rastavljenje braće. Ostaje se bez riječi pred ljepotom, uzvišenošću, tajanstvenošću ovakva shvaćanja i ovakva osjećanja, a pogotovu pred originalnošću ove domišljate ljubavi nesuđenog bo-

keljskog misionara, koji je sa savinskog brijega, pred velebnim pravoslavnim svetištem Uspenija Bogorodice, znao uzletiti duhom na škrpjelsku hrid, gdje se uzdiglo divno katoličko svetište Marijina Uznesenja na nebo, gdje su i Leopoldovi preci prinosili svoje poklone pred Srce Majke, a bokeljski pravoslavci povezivali kroz vjekove svoju himnu ljubavi za Majku Crkve s titrajima katoličkih srdaca.

Nego, ostavimo poeziju! Pređimo malko na svagdanju praksu! Možemo li i mi, u punoj eri ekumenističkog razmaha, od bokeljskih svetaca nešto naučiti za ekumenizam? Jer, budimo ljudi žive vjere, pa ne sumnjajmo, da su i Hozanino bičevanje i veličanstvena Leopoldova žrtva isprosilili blagoslov na velebnu ekumenističku djelatnost drugog vatikanskog sabora.

Ekumenističku pouku iz života ovih dviju velikih svetačkih duša sintetizirao bih na ovo troje: molitva, žrtva, ljubav. Jer uži stručni dijalog pripada ljudima značajne kulture, a oni moraju imati pomoć

a) **molitve**. — Kad se radi o tako teškom pitanju, kao što je ujedinjenje rastavljene braće, dolazi molitva kao najvažnija i najdjelatnija pomoć. »Pitajte i dajte vam se; tražite i naći ćete; pokucajte i otvoriće vam se. Jer ko god pita, prima, i ko traži nalazi, i ko kuca, otvoriće mu se« (Lk 11, 9—10). Upadna je kategorična forma ove Gospodnje zapovijedi. Zar se ne mora da primijeni na ekumenizam? Što može biti ugodnije Božjemu Srcu nego molitva da se ljudi ujedine? Kad je riječ o t a k v u ujedinjenju, nema uvjeta, sve je jednostavno i veliko, kako je jednostavna i velika Božja ljubav.

b) **žrtva**. — Ali ne kakva bilo, nego ona intimna, kojoj ljepotu može da sagleda samo Božje oko i da premjeri izmučeno Božje Srce ili i Srce žalosne Majke. Jer ima raznih žrtava. Ne smijemo prezreti one vidljive ljudskom oku. Mogu biti plemenite i velike, ali intimnost veze između Vječne Ljubavi i duše može da pofali, a onda blijedi ljepota žrtve. Naprotiv žrtva, koja ima svoj izvor i svoj zadnji odblesak u Ranjenoj Ljubavi Božjega Srca, pa je bez natrone sebeljublja svakim svojim titrajem odjek Vječne Ljubavi, ima neprolaznu vrijednost i težina ju života ne može da zasjeni, pa ju Božje Srce upija, kako je upilo svaki drhtaj Ivanova srca pri zadnjoj večeri. Ovakvu intimnu, svestranu, ujedinjavajuću žrtvu traži veliki, sveti, tajanstveni ekumenizam.

c) **Ljubav**. — Prekriva mnoge grijeha (I Petr, 4, 9). I premnoge sklizaje sa puta pravde i s linije, na kojoj se braća mogu i imaju naći zajedno. Konačno, svako je ujedinjenje ljubav. Pogotovu ujedinjenje, vođeno višim idealizmom, koji ne povezuje ljude prolaznim težnjama nego osjećajem, koji u svojoj čistoći i snazi nadvisuje svaki ljudski osjećaj. Gdje nema ljubavi, nema ekumenizma. Tu može biti samo suho naklapanje riječi, kao praporac što zvekeće.

Naučimo od gore ilustriranih momenata i posmrtnog utjecaja bokeljskih svetaca, da ekumenistički pokret treba da ima nepokolebivu moralnu podlogu u molitvi, žrtvi i ljubavi!